

Strindberg och arbetarrörelsen

Föredrag i ABF-huset 5/4 2010 av Strindbergsmuseets chef Stefan Bohman.

Stefan Bohman angav tre skäl för Strindbergsmuseets existens, hans betydelse i samtiden, hans betydelse idag och hans betydelse internationellt. Varje dag världen över spelas det alltid någon Strindbergspjäs, sade han, och menade att det hängde samman med författarens förmåga att skriva levande och sant med den egna livserfarenheten som grund. "Författarens bilder skola leva, därför att de en gång voro levande", citerade han Strindberg. Strindberg diktade direkt ur sitt eget liv men han stod också mitt i samhällsdebatten och tog ofta kontroversiell ställning. Detta gällde inte minst hans sista år då han dirigerade den sk "Strindbergsfejden", Sveriges största tidningsdebatt någonsin, från sitt hem i Blå tornet på Drottninggatan 85, numera Strindbergsmuseet. Stefan Bohman berättade att Ismael var det namn han gav sig själv i den självbiografiska "Tjänstekvinnans son", efter namnet på tjänstekvinnan Hagars son med Abraham, Hagar som hans ofruktsamma hustru Sara körde ut i öknen, se vidare Mos 1:16. Hur många här vet att dramat "Till Damaskus" här syftar på Saulus förvandling till Paulus sedan han mött Herren i öknen, undrade Bohman vidare med tillägget att Strindberg kunde sin bibel och ofta alluderade på bibliska berättelser. Efter Infernokrisen blev han djupt troende men aldrig en kyrkans man.

Men framför allt handlade Bohmans anförande om Strindberg som arbetarrörelsens man, som sådan framträdde han när han slog igenom med "Röda rummet" 1879, och även "Mäster Olof" 1872 är präglad av revolutionära idéer som vid denna tid spreds i Europa. Strindbergs egen politiska profil kan närmast betecknas som en liberal anarkism med starka rousseauanska förtecken. Efter perioder av ockultism och kristen omvändelse radikaliserades han under Strindbergsfejden i slutet av sitt liv och hyllades på sin 63-årsdag 1912 som arbetarrörelsens man av ett fackeltåg på 10 000 personer som samlades under hans balkong på Drottninggatan. Det var också Strindberg som samhällskritiker som Bohman främst koncentrerade sig på i sin föreläsning med många exempel från Strindbergs dramer och andra skrifter.

I "Ett drömspel" ser man i inledningsscenen ett kasino skimra i bakgrunden, det är Medelhavsmiljö där Indras dotter nedstiger till Jorden. Men i förgrunden skyfflar ett par kolbärare kol varvid den ena säger: "Vi som arbeta mest, få äta minst; och de rika som inte göra någonting de ha mest... Vad vi ha gjort? Vi ha blivit födda av fattiga och tämligen dåliga föräldrar--kanske straffade ett par gånger!" Dottern som inte kan förklara dessa orättvisor häpnar: "Straffade?" "Ja, de ostraffade sitta däroppe i Casino och spisa åtta rätter med vin", svarar 1:e kolbäraren.

Till skillnad från åtskilliga av nittotalisterna, bl a Heidenstam, som blev konservativa och röstade mot allmän rösträtt och parlamentarismen, radikaliserades Strindberg under rösträttsstriden och ställde sig på arbetarnas sida. I kvinnorfrågan, däremot, var han mera ambivalent, kallades kvinnohatare och försvarade Noras make i Ibsens "Ett dockhem". Han hade väl inte gjort något ont, han var ju den som försörjde henne, menade Strindberg, som nästan alltid tog kontroversiell ställning, sade Bohman. Strindberg var dock alltid antimilitarist och hela livet medlem i Freds- och skiljedomsföreningen och han vände sig skoningslöst mot krigshetsare som Sven Hedin och Verner v Heidenstam som ville att Sverige skulle gå med i 1:a världskriget på Tysklands sida. Att Strindberg stod på vanliga människors sida och var mycket populär visade sig bl a när han återvände till Sverige 1884 efter 12 år utomlands för att infinna sig till Giftasrättegången, och därvid välkomnades på Centralen av hurrande människomassor. "När jag reste bort kunde man knappt andas i Sverige, men nu har luften klarnat och jag lovar att göra mitt bästa," hälsade Strindberg de församlade enligt AB:s referat.

Bohman gick därefter över till att skildra Strindberg som författare och framför allt som dramatiker. Strindberg var inledningsvis naturalist, han skalade bort allt överflödigt från scenen och kunde skapa världsdramatik med endast tre personer i kammerspel som "Fröken Julie", en pjäs som ständigt återkommer på repertoaren. I nästa stadium blev han symbolist som exempelvis i "Ett drömspel", något som även låg i tiden genom kompositörer som Schönberg och Alban Berg. Genom sin långa tid utomlands hade Strindberg vidgat sina vyer. Som samhällsdebattör var han framför allt fredsvän och sann europé. Man kan mycket väl älska Sverige utan att hävda att Sverige är bäst, menade han. Och han

var även tidigt miljömedveten, talade och skrev om plundring av jorden, om skogar som skövlades och om en utveckling i lyxens tecken som gick för fort, ord som är lika aktuella idag som då.

Den aktuella utställningen i Blå tornet handlar om Strindberg och arbetarrörelsen och innehåller även kommentarer – även kritiska sådana – av socialdemokratins ledare, alltifrån August Palm och Branting till Olof Palme och Ingvar Carlsson. Där finns även affischer från 20-talets Strindbergsföreställningar i Folkets hus och parker liksom filmer, där man kan se Toiwo Pawlo som snickaren som ryter till åt välgörenhetsdamerna på besök i Vita bergen. Mest spännande i museet är dock Strindbergs våning, pietetsfullt inredd med autentiska möbler och föremål och nu även illustrerad med dåtidens ljud. Från farstun hörs fotsteg och från lägenheten intill pianospel. Telefonen ringer i arbetsrummet och Strindberg själv harklar sig – hans röst finns tyvärr inte inspelad – och utanför fönstret hurrar folkmassorna ”leve frihetens skald”, ”leve August Strindberg”, ”leve folkets diktare” skanderade de i samband med att nationalinsamlingen på 45 000 kronor överlämnades till honom som en gåva från svenska folket på hans födelsedag i januari 1912. Bakom insamlingen stod en kommitté med bl a blivande ärkebiskopen Nathan Söderblom och arbetarledaren Hjalmar Branting som deltagare. Strindberg var inte säker på att han skulle orka ta emot hyllningarna, han var svårt sjuk i magcancer, men han klev ändå ut på sin balkong och hans dotter Anne-Marie sprang efter de blommor som folk kommit med vilka han kastade ut från balkongen till de församlade. I maj samma år avled Strindberg i magcancer.

Då hade Selma Lagerlöf som första svensk fått Nobelpriset i december 1909 och Verner v Heidenstam hade hyllats om nationalskald på sin 50-årsdag samma år, storstrejkens år och samma år som Strindberg fyllde 60. Det var tillkortakommanden för Strindberg, som också lade grunden till Strindbergsfejden, liksom Sven Hedins återkomst från Asien 17 januari 1909 då han hyllades som nationalhjärte och Strindbergs födelsedag kom i skymundan. Strindberg ifrågasatte dock värdet av Hedins ”upptäckter”, han hade bara reviderat gamla kartor, menade han, som själv var sinolog och kunde 500 kinesiska skrivtecken efter sin tjänstgöring på KB i ungdomen. Heidenstam angrep han som reaktionär krigshetsare och han gav sig också på Svenska akademien och dess ständige sekreterare Carl David af Wirsén.

Själv var Strindberg folkbildningens man. Vissa bibliotek ville inte hålla ”Giftas” och ”Svarta fanor” men de fanns i Arbetarbiblioteken med över 180 000 utlån 1909. Genom Albert Bonniers utgivning av ett urval av Strindbergs verk i s k en-kronasvolymerna 1907-1912 nådde han en jättepublik. Sammanlagt utkom 30 volymer omfattande 10 000 exemplar vardera, många trycktes också om i 5000 eller 10 000 exemplar. 1913 utgjorde Strindberg 23 procent av alla skönlitterära författare i ABF:s bibliotek.

I Strindbergs våning passerar man genom hallen till sovrummet med sin ensam säng till salen där han höll Beethovenaftnar tillsammans med Richard Berg, Carl Eldh, Albert Engström, Tore Aulin och brodern Axel som spelade pianoarrangemanget av 9:e symfonin, den tidens ”grammofonskiva”. Maten kom upp från Falkners pensionat en trappa ner och kaffet bryggde Strindberg själv i sin kaffebruggare. Han var modern och svepte sin whiskyrogg med mycket vatten, och därpå ännu en. Vilket inte hindrade honom från att stiga upp mellan kl 5 och 6 nästa morgon och ta sin vanliga promenad över Ladugårdsgärde. Strindberg hade ej kylskåp men isskåp, vattenklosett, dusch och telefon. Vid telefonen satt en lista med telefonnummer till bl a brodern Axel och Cederlunds vin-och sprithandel, förebild till en av Strindbergs mest älskade noveller ”Ett halvt ark papper” där ett helt liv från BB-samtalet till kontakten med begravningsentreprenören spelas upp. Novellen vann häromåret överlagset en tävling om bästa novell. Våningens viktigaste rum var förstas arbetsrummet, där Strindbergs minutiöst upplagda bläckpennor fortfarande ligger uppräddade och hans harklingar – han var storrökare – plötsligt avbryts av en telefonsignal.

Strindbergsfejden, som leddes från just detta rum drevs med personlig hänsynslöshet. Sålunda svarade Hedin på anklagelserna om att vara en falsk Kinakännare och en fejkad ”Columbus”, alltså upptäckare av nya världar, med en drapa där Strindberg beskrevs som en isolerad, övergiven människa, fylld av hat, omgiven av svarta fanor på stadig väg mot Hades, kanske fejdens mest maligna inlägg, vilket också vändes mot Hedin senare.

Kerstin Vinterhed